

Tekijänoikeuden ABC

1. Mitä on tekijänoikeus?

Tekijänoikeus on laissa annettu oikeus sille, joka on luonut teoksen. Elokuvia, näytelmiä, musiikkia, kirjoja, sarjakuvia tai taideteoksia ei synny ilman tekijää. Tekijänoikeus antaa tekijälle yksinoikeuden määrätä omasta työstään – luovan työn tuloksesta.

Tekijä saa päättää, mitä teoksellaan tekee: pitääkö teoksen itsellään, antaako siihen käyttöoikeuksia vai myykö sen ja millä hinnalla. Tekijät saavat tulonsa teosten ja niiden käyttöoikeuksien myymisestä. Tekijänoikeus on edellytys sille, että luovalla työllä voi elää ja uutta sisältöä syntyy.

2. Mitä tekijänoikeus suojaa?

Tekijänoikeuden suojan kohteena on kirjallinen, suullinen tai taiteellinen teos – itsenäinen ja omaperäinen luovan työn tulos. Tekijänoikeus suojaa teoksen ulkomuotoa ja ilmaisutapaa. Teoksen käyttötarkoituksella tai taiteellisella tasolla ei ole merkitystä, kuten ei myöskään sillä, millä tekniikalla tai materiaalilla teos on toteutettu.

Tekijänoikeus suojaa esimerkiksi kirjoitettua tekstiä, maalauksia, piirroksia, elokuvia, tv-ohjelmia, näytelmiä, sävellyksiä, karttoja, rakennuksia ja tietokoneohjelmia.

3. Miten tekijänoikeus syntyy?

Tekijänoikeus syntyy automaattisesti samalla kun teoskin. Suojaa saadakseen teoksen tulee ylittää teoskynnys eli olla itsenäinen ja omaperäinen. Teoskynnyksen ylittyminen ratkaistaan tapauskohtaisesti. Tekijänoikeus ei edellytä muodollisuuksia, kuten rekisteröintiä tai ©-merkin käyttöä.

4. Kenelle tekijänoikeus syntyy?

Tekijänoikeus syntyy aina sille henkilölle, joka on luonut teoksen. Tekijän iällä ei ole merkitystä, eli alaikäinenkin on tekijänoikeuslaissa tarkoitettu tekijä. Tekijä voi luovuttaa tekijänoikeutensa kokonaan tai osittain jollekin toiselle, esimerkiksi oppilaitokselle tai kustantajalle. Mitään erityistä muotoa ei sopimiselle ole asetettu, mutta on suositeltavaa sopia siirtämisestä kirjallisesti. Tekijänoikeudet voivat siirtyä myös perintönä tai testamentilla.

Teoskappaleen, kuten kirjan, elokuvatallenteen tai taulun omistaminen ei merkitse, että henkilöllä olisi myös teoksen tekijänoikeudet.

MITÄ TEKIJÄNOIKEUS EI

SUOJAA? Tekijänoikeus ei suojaa teoksen sisältämää tietoa, ideaa, aihetta, juonta tai rakennetta. Niitä saa käyttää vapaasti, kunhan ilmaisutapaa ei kopioida.

KUKA ON OIKEUDENHALTIJA?

Oikeudenhaltija on se, jolle tekijänoikeuslain mukaiset oikeudet kuuluvat. Oikeudenhaltija voi olla teoksen alkuperäinen tekijä, kuten kirjailija, oppikirjantekijä, sanoittaja, säveltäjä tai elokuvaohjaaja.

Oikeudenhaltija voi olla myös se, jolle tekijä on siirtänyt tekijänoikeutensa, kuten kustantaja, tuottaja, yritys tai oppilaitos. Usein tekijänoikeuksia on sekä tekijällä että kustantajalla.

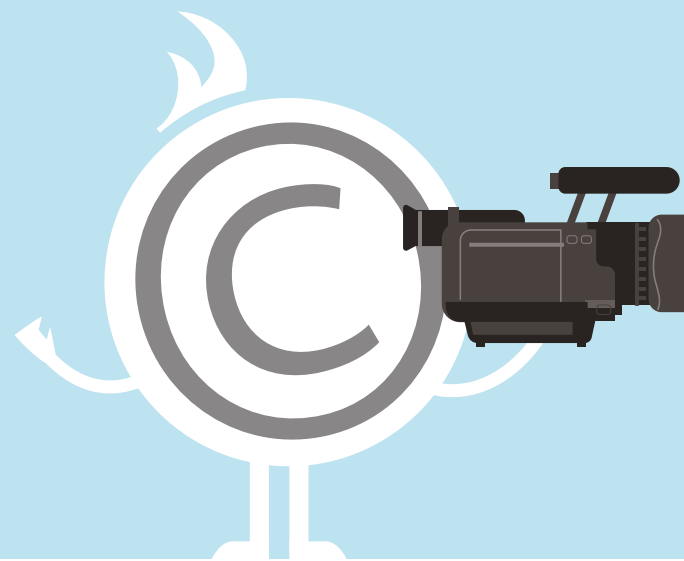

5. Kuinka kauan tekijänoikeus on voimassa?

Tekijänoikeus on voimassa tekijän eliniän ja 70 vuotta hänen kuolinvuotensa päättymisestä. Kun teoksella on useita tekijöitä, kuten esimerkiksi elokuvissa, suoja-aika lasketaan viimeksi kuolleen tekijän kuolinvuodesta.

6. Mitä ovat lähioikeudet?

Tekijänoikeuslaissa suojataan myös eräitä tekijänoikeutta muistuttavia oikeuksia. Näitä kutsutaan lähioikeuksiksi. Lähi-oikeuksia ovat esittävän taiteilijan oikeudet, äänite- ja elokuvatuottajan oikeudet, luettelo- ja tietokantasuoja, radio- ja tv-yritysten oikeudet, valokuvan suoja, uutissuoja sekä lehtijulkaisun suoja. Lähioikeudet suojaavat esimerkiksi teoksen esitystä,

äänitallennetta, kuvatallennetta ja valokuvaa. Myös niiden käyttöön ja kopioimiseen tarvitaan oikeudenhaltijan lupa.

Merkittävin ero lähioikeuksien ja tekijänoikeuden välillä koskee suoja-ajan pituutta. Lähioikeussuojan saaminen ei edellytä myöskään itsenäisyys- ja omaperäisyysvaatimuksen täyttymistä. Lähioikeussuoja syntyy automaattisesti esityksen, tallennuksen, valokuvan tai muun tuotoksen tekohetkellä.

Lähioikeuksien suoja-aika on useimmiten 50 vuotta tallentamis-, esittämisen-, valmistamis- tai lähettämivuodesta tai valokuvan ottamivuoden päättymisestä. Äänitallenteen ja siihen tallennetun esityksen suoja pitenee 70 vuodeksi äänitallenteen ensimmäisestä julkaisemisesta tai muusta yleisön saataviin saattamisesta, jos mainittu toimi tapahtuu 50 vuoden kuluessa esityksestä. Joka tapauksessa äänitallenteen ja esityksen suoja on 50 vuotta tallentamisesta tai esityksestä. Lehtijulkaisun suoja on kaksi vuotta julkaisuvuoden päättymisestä.

7. Mitä oikeuksia tekijä saa?

Tekijänoikeus koostuu taloudellisista ja moraalisisista oikeuksista. Tekijällä on yksinoikeus päättää, valmistetaanko hänen teoksestaan kappaleita ja saatetaanko teos yleisön saataviin. Yleisön saataville saattamista on esimerkiksi teoskappaleiden myyminen, lainaaminen ja vuokraaminen sekä välittäminen verkossa. Lisäksi tekijä saa päättää, saako hänen teostaan muunnella, kääntää toiselle kielelle, esittää tai ilmaista toisessa kirjallisuuden tai taiteen lajissa tai toista tekotapaa käyttäen.

Tekijä voi luovuttaa taloudellisia oikeuksiaan kokonaan tai osittain. Moraalisia oikeuksia tekijä ei voi luovuttaa. Ne jäävät tekijälle, vaikka taloudelliset oikeudet olisi luovutettu kokonaan.

Tekijänoikeudet

TALOUDELLISET OIKEUDET

turvaavat tekijän ansaintamahdollisuudet.

MORAALISET OIKEUDET

suojaavat tekijän kunniaa.

KAPPALEEN VALMISTAMINEN

tarkoittaa esimerkiksi teoskappaleiden painamista, digitoimista, valokopiointia ja muuta monistamista. Niin kynällä jäljentäminen kuin aineiston skannaaminenkin ovat teoksen kappaleen valmistamista.

TEOKSEN SAATTAMINEN YLEISÖN SAATAVIIN

tarkoittaa esimerkiksi sävellyksen esittämistä konsertissa, elokuvan esittämistä elokuvateatterissa, valokuvan laittamista kotisivuille tai kirjan kappaleen tarjoamista ostettavaksi kirjakaupassa.

ISYYSOIKEUS

tarkoittaa, että tekijän nimi on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teosta käytetään julkisesti. Nimi on mainittava esimerkiksi silloin, kun teos esitetään julkisesti tai muuten saatetaan yleisön saataviin.

RESPEKTIOIKEUS

tarkoittaa, että teosta ei saa muuttaa tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tai omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla. Teosta ei myöskään saa saattaa yleisön saataviin loukkaavassa yhteydessä tai muodossa.

YLEISÖLLE VÄLITTÄMINEN

Yleisölle välittämistä on esimerkiksi televisiossa tai radiossa lähettäminen, pyynnöstä tapahtuva eli niin sanottu tilauspohjainen välittäminen sekä tietoverkossa välittäminen, esimerkiksi kuvan laittaminen internetiin tai muiden nähtäville.

JULKINEN ESITTÄMINEN

Julkista esittämistä on teoksen esittäminen läsnä olevalle yleisölle esimerkiksi konserteissa, teattereissa ja muissa tilaisuuksissa.

TEOSKAPPALEIDEN LEVITTÄMINEN

Teoskappaleiden levittämistä yleisölle on muun muassa teoskappaleiden, kuten kirjan tai dvd-elokuvan, tarjoaminen ostettavaksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi tai teoskappaleiden muunlainen levittäminen yleisölle.

JULKINEN NÄYTTÄMINEN

Julkista näyttämistä on ilman teknistä apuvälinettä tapahtuva teoksen näyttäminen esimerkiksi taidenäyttelyssä.

8. Millaiseen käyttöön ei tarvita lupaa?

Yksityinen käyttö

Teoksesta saa valmistaa muutaman kappaleen yksityiseen eli omaan ja perheen käyttöön. Yksityinen kopiointi korvataan oikeudenhaltijoille yksityisen kopioinnin hyvityksenä.

Oppilaitoksessa tapahtuva kopiointi ei ole lain tarkoittamaa yksityistä käyttöä, joten teosten käyttöön opetuksessa tarvitaan yleensä lupa. Tietokoneohjelmien ja digitaalisessa muodossa olevien tietokantojen kopiointi ei ole sallittua edes yksityiskäyttöön.

Siteeraus

Teoksesta saa hyvän tavan mukaisesti ottaa suoria lainauksia. Sitaatilla tulee olla asiallinen yhteys teokseen, jossa sitaattia käytetään. Siteeraaminen on sallittua vain tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa. Kun siteeraa teosta, on mainittava siteerattavan teoksen ja tekijän nimi.

Julkinen esittäminen opetuksessa

Opetuksessa saa esittää muita julkaistuja teoksia paitsi elokuva- ja näytelmäteoksia. Esimerkiksi musiikkia voidaan soittaa äänitteeltä tai soittimilla oppitunnilla ja lukea ääneen kirjoja tai kuunnella äänikirjoja. Esittäminen on sallittua läsnä olevalle yleisölle eli yleisön tulee olla samassa tilassa kuin esitettävä teos.

Teosten käyttäminen opetuksen havainnollistamiseen

Opetustoiminnassa teoksen saa saattaa yleisön saataviin ja siitä saa valmistaa kappaleita opetuksen havainnollistamiseen, jos opetustoimintaan tarkoitettua käyttöä ei ole lainkaan tarjolla tai helposti saatavilla. Edellytyksenä on, että teoksen käyttö tapahtuu tietyllä rajatulle henkilöpiirille tarkoitettussa tilanteessa tai suojatussa sähköisessä ympäristössä.

9. Teosten käyttöluvat opetukseen

Oppilaitoksille on tarjolla ja hankittuna useita teosten käyttöluvia.

Opetushallitus on hankkinut Kopiostolta keskitetysti **kopiointiluvat** esi- ja perusopetukseen, lukiokoulutukseen sekä maksutomaan tutkintoon johtavaan ammatilliseen peruskoulutukseen sekä valtionosuutta saaville taiteen perusopetusta antaville oppilaitoksille. Muiden oppilaitosten tulee hankkia kopiointiluvat itse.

Opetushallitus on hankkinut Kopiostolta, lähettäjäryityksiltä ja elokuva- ja av-tuotantoyhtiöiltä edustavalta APFI:lta **luvat tv-ohjelmien tallentamiseen** tietyiltä kanavilta sekä kotimaisten ohjelmien esittämiseen Yle Areenasta ja Elävästä arkistosta esi- ja perusopetukseen, lukiokoulutukseen sekä maksuttomaan tutkintoon johtavaan ammatilliseen peruskoulutukseen.

Musiikkia saa esittää opetuksessa läsnä olevalle opetusryhmälle. Kunnat ovat hankkineet **luvat musiikin käyttöön** kunnan toiminnassa, kuten kunnallisissa päiväkodeissa ja oppilaitosten järjestämissä juhlissa ja konserteissa, Teoston ja Gramexin kanssa tekemillään kuntasopimuksilla. Muuhun musiikin käyttöön voi hankkia luvan käyttötilanteesta riippuen Teostosta, Gramexista tai Musiikkiluvat.fi-palvelusta. Lisätietoa musiikin käytöstä opetuksesta löytyy Teoston verkkosivuilta.

Elokvien esittämiseen oppilaitosten tulee hankkia luvat erikseen. Elokvien esittämislupia voi hankkia Elokvualisenssi.fi sekä Koulukinon Suoratoisto -palveluista.

Tekijä on voinut sallia teoksensa käytön lisenssillä, esimerkiksi **Creative Commons** -lisenssillä tai muulla vastaavalla avoimella lisenssillä. Tällaista aineistoa voi käyttää lisenssiehtojen mukaisesti.

Lisätietoja tekijänoikeuksista
ja oppilaitosten luvista
saat Kopiraittilasta:
www.kopiraittila.fi

Kopiraittilasta löytyy myös pelillistä ja
muuta materiaalia tekijänoikeuksien
oppimiseen ja opettamiseen sekä
muistilistoja projektitöiden tekemiseen.

Tervetuloa Kopiraittilaan!

 Kopiraittila

Kysy meiltä tekijänoikeuksista:
neuvonta@kopioisto.fi
www.kopioisto.fi